

MAAK HET MOOI

Van dezelfde auteur verscheen onder meer:

De zomerval
My generation
Onze dagen | Het ongeluk
Zo gaan die dingen
Eindelijk de zee
Echt iets voor jou
Verdwenen tijd
Herfst in het oosten
Perfekte stilte
Kleur van geluk
Wat is precies de bedoeling?
Het eerste licht boven de stad
Als de winter voorbij is
Waaitaal
Hoe alles moest beginnen
Olifant van zeep
Als je de stilte ziet

Thomas Verbogt

Maak het mooi

Nieuw Amsterdam

Deze uitgave is tot stand gekomen met steun
van de Gemeente Nijmegen

© Thomas Verbogt 2022
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp Nico Richter
Foto omslag © Esther Lutgendorff
Foto auteur © Bob Bronshoff

NUR 301

ISBN 978 90 468 3031 4

www.nieuwamsterdam.nl

Voor J

I'm here to tell you the tide will never stop coming in.
I'm here to tell you whatever you build will be ruined,
so make it beautiful.

Hala Alyan, 'Spoiler'

Een

Kijken in de tijd

Een herfstdag, natuurlijk een herfstdag, ik loop door Nijmegen, door de oude Lange Hezelstraat, ik weet wat er gaat gebeuren, wat alleen maar gebeurt omdat ik het weet maar ik stel het nog even uit. Natuurlijk loop ik hier even met mijn vader, minstens een paar seconden. Ik zeg, ik wil graag zeggen: 'Wat voorbijgaat, is nog gaande, dus niet voorbij.' Hij is het met me eens: veel blijft maar voorbijgaan zonder ooit voorbij te zijn. Bijna niets eindigt ooit echt.

Dan is hij weer verdwenen in wat hem na zijn dood overkwam, zijn tijd is niet voorbij, hij ook niet, het zal niet gebeuren. Ik weet dat zonder te weten hoe ik dat weet. Niet van alles wat je weet hoeft je te weten hoe dat komt.

Hoe lang geleden is het dat ik hier Jana zag staan, toevallig? Ik zag haar op haar rug, ze stond voor een etalage van een kleine winkel met curiosa. Aan haar rug was haar aandacht te zien. Als ik haar zou begroeten, kon ik er niet onderuit te bekennen dat ik niet wist hoe ik het moest doen met haar zusje, met Nienke, maar dat het aan mij lag, dat ik me met veel in het leven geen raad wist. Grote woorden! Veel in het leven.

Ik kan kijken in de tijd, niet altijd, wel vaak. Even stilstaan en een kant kiezen, een richting, heen en terug.

Het is een herfstdag waarin wat van de zomer is overgebleven, ik kijk door de straten heen, door de binnenstad heen, naar een buitenwijk, ja, daar. Na mijn eerste jaren

Graafseweg, hartje stad, daar, naar de rand toe, de bossen, de nieuwbouwwijk, gewoon maar kijken is het, richten, rust nemen en daar sta ik, klaar om te worden gefotografeerd.

Het is een zondag in juni, 1960, zeven jaar ben ik, een zonnige dag, warm, van die slappe warmte, bijna zomer. Ik doe mijn eerste heilige communie en heb daarom een keurige lange broek aan, een grijze, met een scherpe vouw, ook een nieuw jasje, blauw, en een lichtblauw overhemd dat kriegel jeukt in mijn nek. Kleren waarin je opgesloten zit, waarmee een nieuwe fase in je leven begint. Mijn moeder noemt ze nette kleren. Mijn iets te grote schoenen zijn zo nieuw dat ik er bijna niet op durf te lopen.

Ik geloof dat ik toen voor het eerst woedend werd of begreep wat dat was, woedend zijn, ik schrok ervan, een klap in mijn gezicht. Omdat ik bang was. Bang voor hoe ik mezelf zag, over mezelf dacht. Weerzin was het, haast grenzend aan haat. Dat kwam niet alleen door die kleren, hoewel die te maken hadden met een bestaan waarvan ik ver weg wilde zijn. Mijn angst was de angst dat die woede gewoon bij het leven hoorde waarin ik nu een nieuwe stap zette, een stap waarvoor ik niet gekozen had, maar die moest, die van me verwacht werd. Ook angst voor verwachtingen was het. Dat je de hele tijd beseftte wat er van je verwacht werd. Je was nog steeds kind, maar nu een kind dat moest begrijpen dat het menens was met het leven, dat leven zoiets was als tegen de stroom in zwemmen.

‘Je bent een plaatje,’ roept tante Mia, de zeer Limburgse zus van mijn moeder die haar helpt deze feestdag perfect te laten verlopen. Paar weken geleden was ze er ook al om mijn moeder, tegen haar zin, bij te staan bij het uitzoeken van een servies, haar eerste ‘echte servies’ noemt ze het. Ze is tien jaar met mijn vader getrouwd, maar een servies was er nog niet

van gekomen, waarschijnlijk hadden ze duizend andere dingen aan hun hoofd. Het heeft een romige kleur met blauwe accenten, bloemen die in bermen van landwegen te vinden zijn, in het diepe zuiden van het land waar ze opgroeide.

‘Ga daar maar staan,’ zegt tante Mia, de daadkracht spat zangerig uit haar stem. Ze wijst naar het midden van de kleine achtertuin. De twee waslijnen hangen er vandaag niet. Op de paal aan het einde van de tuin waaraan die bevestigd moeten worden, hangt nu een krans van witte kunstrozen. Mijn moeder lachte enthousiast toen we in dit huis kwamen wonen en zij die dunne paal zag, van boven V-vormig. Ze klapte in haar handen. Op onze bovenwoning moest ze de was binnen droog zien te krijgen. Die kunstrozen heeft mijn moeder niet opgehangen, daarvoor houdt ze te veel van bloemen, vooral wilde.

Ik vond mijn moeder altijd jong, veel jonger dan de moeders van de jongens die ik van school kende, ik was trots op haar, op haar onbekommerdheid, haar lach. Maar de eerste dag in het nieuwe huis aan de Hengstdalseweg was ze nog jonger, een iets ouder kind dan ik, haar zoon. Haar kinderlijk enthousiasme deelde ik niet. Ik was graag op de bovenwoning gebleven, de kleine etage hoog in het huis op de Graafseweg met de grote ramen. Alles wat mijn ouders hadden, paste er precies in, je kon je er niet omdraaien zonder iets aan te raken.

De wereld hier was veel te groot voor me, en veel te gloedloos nieuw, veel te braaf geordend. De verhuizers brachten de dozen naar binnen en ik liep over het smalle, zanderige paadje langs de achtertuinen, die allemaal keurig omgespit waren, klaar voor de keurige inrichting van de nieuwkomers, de jonge ouders die eindelijk weg mochten uit de grauwe naoorlogse jaren en met hun frisse kinderen begonnen aan een andere toekomst dan de hunne destijds.

‘En wie ben jij dan?’ De welluidende hartelijke stem van een vrouw die ik nog nooit gezien had, een buurvrouw van twee huizen verder, ze was groot en had rode wangen waarop flinterdunne adertjes zichtbaar waren, en een opvallende donkere bril, maar ik zag meteen dat ze niet vroeg wie ik was om maar iets te vragen, zoals de meeste volwassenen deden. Ik trok haar aandacht, het jongetje dat langs de omgespitte tuintjes liep en af en toe met een hand voorzichtig aan de gladde donkere aarde voelde, want die zag er wel glad uit, maar voelde die ook zo? Ik vroeg me op dat moment echt af wie ik was, wie ik kon zeggen wie ik was. Als ik door de geïllustreerde tijdschriften bij ons thuis bladerde, kon ik foto’s uit films lang bestuderen. Voor de meeste films was ik veel te jong, maar ik probeerde iets te begrijpen van wat het verhaal van die foto’s was. Ik keek op tegen de zwijgend kijkende mannen in kamers waar iets gebeurde wat me ontging, terwijl ik wel vermoedde dat het gevaarlijk was of opwindend, het had vaak te maken met een vrouw die wat met haar kleren aan het doen was, er interessant aan zat te frunniken. Ik was zo’n zwijgend kijkende man, nog lang nadat ik het tijdschrift had weggelegd. Leek me een manier van leven, zwijgend aanwezig zijn. Je was het niet zomaar, iemand die zwijgend aanwezig was, je koos ervoor. Zo zei je meer dan je kon zeggen.

Paniek voelde ik daar bij de nieuwe tuin van de nieuwe buurvrouw, wat kon ik zeggen? Wat zei het haar als ik alleen mijn naam noemde en dat ik twee huizen verder woonde, dáár. Hoe moest ik bij haar horen? Daar ging het om, anders vroeg ze niet wat ze zojuist vroeg: en wie ben jij dan? De nieuwe straat verbond ons, de wijk waarin het nog naar cement en hout rook. Ik wist zeker dat ik die vraag nog vaak zou horen. Misschien was die vraag mijn leven wel, was je de hele dag bezig die vraag te beantwoorden. Het was een

vraag met zwaarte. Niet dat ik er bang voor was, maar ik zag op tegen de hinder ervan: en wie ben jij dan? Antwoord je wie je bent of denkt of hoopt te zijn of wie de ander wil dat je bent? Ik zeg het in de woorden van nu, alles zeg ik in die woorden nu, ze liggen gewoon voor het oprapen, en al die momenten liggen ernaast. Als ik aan die dagen denk, zijn ze verre van voorbij. Aan verdwenen dagen kun je niet denken, behalve als je je iets wilt herinneren wat zich niet herinneren laat omdat het te onbeduidend was.

De vraag die de buurvrouw stelde, was zo veelomvattend dat ik er een tijdje in wilde ronddwalen. Misschien ging ik daar lang over doen, zwijgend natuurlijk. Er was *iets* begonnen.

Het fototoestel van tante Mia is een zwart, gehavend doosje, Agfa. Ze laat zich in een dansende beweging op haar knieën zakken om de foto te maken. Ze heeft een strakke lichtgele jurk aan. Alles wat hier gebeurt en nog gaat gebeuren, wil ik niet. Ik moet aan iets anders denken. Dat moet ik bijna altijd. Daar wil ik meestal zijn, ergens anders, in de bossen aan onze kant van de stad, in een kleine boot waarmee ik door alle rivieren van de wereld vaar en soms de zee op ga. Als ik onder water wil, is dat geen punt. Onder water overbrug ik afstanden makkelijker en sneller. Daar zie ik vissen die alleen in dromen bestaan, en handen die ik kan vastpakken, een gezonken schip met een schat. De smalle straten in de benedenstad kunnen ook iets anders zijn, die geheimzinnige knusheid. De bloedrode ballon die ik als jongetje boven de huizen zag ook. Een bewegende wereld weg van onze kleine wereld. Ik zweef voorwaarts, almaar voorwaarts. Bij alles wat ik meemaakte, bedacht ik iets waardoor het anders werd. Ik wilde dat alles een verhaal was dat alleen ik kon vertellen.

Mijn ouders voedden me zo op dat het altijd kan, aan iets anders denken, in dat verhaal zijn, al hadden ze geen idee wat dat was: ‘Onze Tom is een dromer.’ Die woorden bevalen me, want je kunt ook dromen als je niet slaapt, die dromen maak je zelf. Over een neefje hoorde ik zijn moeder tegen de mijne zeggen: ‘Hij is een slimmerikje.’ Liever een dromer dan dat, ik wist het zeker, nog. Ik snapte natuurlijk wel dat alles voor een slimmerikje makkelijker was, maar als ik het woord *slimmerikje* een paar keer uitsprak kon me dat niet zo veel meer schelen.

Mijn moeder zegt vaak: ‘Je wilt zeker dat we je laten.’ Soms denk ik dat het haar geruststelt dat te zeggen. Haar zoon is afwezig of vreemd en veel te gevoelig voor alles, maar dat is tenminste duidelijk, ergens anders willen zijn, gelaten worden. Het is alsof ze iets geeft wat ze graag wil geven.

Ik houd van onweer

Tante Mia zegt: 'Je moet vrolijk kijken.'

Ik kijk naar rechts. In de tuin van twee huizen verder, het huis van de vrouw die vroeg wie ik was, staat een meisje dat ik dagelijks zie. Ze is van mijn leeftijd en kijkt altijd bedroefd. Nu heeft ze een wit jurkje aan. Ze wordt ook gefotografeerd, ik kan niet zien door wie, maar wel dat het gebeurt, want zo kijkt ze, ze probeert ook vrolijk te kijken.

'Ja, zo blijven kijken!' roept tante Mia. Haar Limburgse accent vind ik lastig, ik schaam me ervoor, helemaal als ze hard praat.

Boven de keuken is het raam van mijn kamer. Ik heb mijn beer voor het raam gezet. Ik kreeg die van mijn grootvader toen ik nog niet kon weten dat ik die kreeg, ik lag nog in de wieg. Sindsdien is de beer altijd bij me geweest, ik neem hem ook mee naar later. Ik vind het niet kinderachtig, al zouden anderen kunnen zeggen dat het wel zo is. Ook de beer gaat een ander leven in. Daarom staat hij daar. Om te zien hoe het min of meer gebeurt. Ook namens mij staat hij daar.

'Hè! Nu kijk je weer anders.'

'Laat hem toch,' zegt mijn vader.

Vandaag laat niemand me, ik weet het zeker. Net zoals ik zeker weet dat ik dit soort dagen moet zien te vermijden, dat die onbelangrijk zijn. In de kerk tijdens de feestelijke mis ben ik van het begin tot het einde in staat geweest aan iets

anders te denken. De ballon die, trots en bloedrood, hoger ging dan de brave wolken boven deze stad. We gingen op weg naar een groen landschap met aan de rand een laag wit huis waaruit een lied klonk dat ik pas op de radio hoorde en dat ik zo raar vond dat ik de woorden na twee keer luisteren onthield: 'Itsy Bitsy Teenie Weenie Yellow Polka Dot Bikini'. De nieuwe wereld waarvan ik weet had, de wereld van het groene landschap en het witte huis, had de taal van dat lied.

Geen idee hoe ik mijn eerste heilige communie gedaan heb, ja, met mijn tong beschaafd uit mijn mond voor de pastoor knielen, met strak gesloten ogen, 'eerbiedig', maar dat weet ik omdat we het de week ervoor gerepeteerd hebben, toen een onbarmhartig, zeker twintig minuten durend onweer de kerk wild en gretig aan flarden leek te scheuren. Ik houd van onweer, maar vanaf die dag in mei nog meer. Mei, de lentemaand die mijn moeder de Mariamaand noemt. Ze zegt dat Maria voor ons zorgt. Ze is niet voor niets de moeder van God. Ik vind dat ingewikkeld: Jezus is de zoon van God, Maria is de moeder van Jezus, maar ook van God, dus dan zou ze de oma van Jezus zijn en met God getrouwd, als in die kringen getrouwd wordt tenminste. Mijn vader zegt dat we allemaal God zijn, alle mensen bij elkaar, mensen 'van goede wil'.

'Wat is van goede wil?'

'Als je het goede wilt in je leven en in de levens van de mensen om je heen.'

Ik wilde vragen hoe je dat doet als je dat wilt, maar ik wist toen niet hoe ik die vraag moest stellen, wat de woorden voor die vraag waren. Wel snapte ik dat ik zo veel mogelijk woorden wilde kennen, want dan pas kon ik alles begrijpen wat ik wilde, wat heus niet alles hoefde te zijn, maar bijvoorbeeld die goede wil interesseerde me.

Vlak voor Kerstmis kwam pastoor Hazeldonk op school voor de voorbereidingen op de eerste heilige communie. Die woorden waren voor zijn komst al zo vaak uitgesproken, eerste heilige communie, dat ik er niet meer zo goed tegen kon. Ik vond het bovendien ook zo veel, de aangekondigde gebeurtenis, een hoogtepunt in het leven van het rooms-katholieke kind, werd er zo vol van.

Tijdens de lessen van de pastoor merkte ik dat ik al hoorde wat er werd gezegd, voordat, in dit geval, de pastoor het had gezegd. Het was een kwestie van concentratie. Hij begon met bijvoorbeeld: 'Geloof...' Hij keek naar buiten, nam een diepe trek van zijn grote sigaar en dan wist ik wat er ging komen, althans ongeveer: 'Geloof is een moeilijk woord. Ik kan jullie niet zeggen wat het is, jullie moeten het zelf ervaren. Ik kan alleen zeggen wat geloof voor mij is.' En dat zei hij dan ook, min of meer.

Het was niet bij iedere zin, maar wel vaak. Ik vond het niet belangrijk dat ik me bewust was van die eigenschap, maar ik wist wel dat ik daardoor met veel mensen niet per se iets te maken wilde hebben. Veel wordt gezegd wat echt niet gezegd hoeft te worden of wat ik niet hoeft te horen, want ik heb het al gehoord. Misschien besepte ik dat ook omdat ik het liefst alleen ben.

De pastoor was een grote intimiderende man. Zijn toeg had heel wat lichaamsgeur gearhiveerd. Hij sprak luid, alsof we ver bij hem vandaan zaten, maar waarschijnlijk was dat symbolisch. Wat hem betreft mochten we best nog wat verder van hem vandaan zijn, zodat hij niet in de gaten hoefde te hebben dat wij bestonden. Hij had de pest aan kinderen en dat hij zich toch met ons bezighield was alleen maar een opgelegde investering in de toekomst.

Hij begon zijn eerste les met de vraag of we wisten wat we met Kerstmis vierden. Voor zo'n vraag schaam ik me. Toen

iemand zei dat het de geboorte van Jezus was, legde hij uit wat daaraan voorafging, want niemand wordt natuurlijk uit het niets geboren, hoewel: bij Jezus was dat niet helemaal helder.

Een hulpmiddel bij zijn les was een met groen vilt bekleed bord waarop plaatjes aan te brengen waren. Uit een rode doos pakte hij een afbeelding van Maria die zat te borduren, en die sloeg hij met de vlakke hand op het groene vilt, een petsend geluid: 'Ziehier, Maria.' Schuin achter haar bracht hij een fornuis aan: 'Ziehier, Maria zit in haar keuken te borduren.' Vervolgens kwam er een raam naast Maria, een open raam, en op de donkerbruine vensterbank zat een duif met schrandere oogjes. De pastoor pakte nu een aanwijsstok die hij tegen de duif prikte: 'Ziehier, de Heilige Geest.' Hij zweeg even, keek aandachtig naar het tafereel dat hij tot stand had gebracht en zei toen: 'Op dat moment wist Maria dat ze zwanger was van Jezus.' In de klas ontstond enige onrust. Willy van der Zanden uit het Rooie Dorp, een oude, gehavende wijk in het oosten van de stad, had een paar speelkwartieren geleden, over zijn woorden struikelend, hard gefluisterd hoe een vrouw zwanger werd. Dat kwam door een man en er kwam vreemd vocht uit zijn piemel aan te pas. Zijn oudere zus had hem dat verteld, maar die uitleg was nog niet ingedaald, want veel verder dan het vreemde vocht kwam hij niet. Dat hoefde ook niet, het ging om een gang van zaken waarvan we echt in fases kennis moesten nemen, want alles in dit proces was hoogst enerverend.

'Een duif! Dat kan niet!' hoorde ik Willy van der Zanden weer zo hard fluisteren als hij ons de voortplanting uit de doeken had gedaan. De pastoor had het niet in de gaten, hij was al bij Kerstmis beland.

Tot diep in het voorjaar keerde hij onregelmatig maar vaak genoeg terug. In de buurt van Pasen was het Laatste Avondmaal de gebeurtenis waar het allemaal om draaide,